

WSTĘP

W latach 2008–2012 Unia Europejska znalazła się w głębokim kryzysie finansowym i gospodarczym. Był on spowodowany skumulowaniem się skutków wielu niekorzystnych zjawisk, takich jak załamanie na rynku kredytów hipotecznych w USA w latach 2007–2008, wysoki dług publiczny i wybujała ekspansja kredytu bankowego w niektórych państwach członkowskich strefy euro, nadmierne inwestycje spekulacyjne w takich obszarach jak budownictwo, nieruchomości i usługi finansowe, a także szybki wzrost cen na rynkach surowców, paliw i żywności. Jednak najważniejszym czynnikiem, odróżniającym zarazem obecny kryzys od wielu wcześniejszych cyklicznych załamań koniunktury, jest nadmierne zadłużenie zarówno sektora publicznego jak i prywatnego, które doprowadziło do gwałtownego spadku zaufania na rynkach finansowych, zmusiło wiele krajów do przyjęcia drastycznych programów oszczędnościowych, i utrudnia przezwyciężenie kryzysu.

Szczególnie spektakularny przebieg ma kryzys w strefie euro. Kryzys zadłużenia suwerennego, który dotknął takie kraje, jak Grecja, Irlandia i Portugalia, zmusił je do zwrócenia się o pomoc zewnętrzną, przy czym w przypadku Grecji ciężar zadłużenia okazał się tak duży, że doprowadził ten kraj do faktycznego bankructwa. Inne kraje zadłużone, jak Włochy czy Hiszpania, borykają się z wielkimi trudnościami, starając się refinansować swój dług i zapewnić stabilność swojego sektora bankowego. W obliczu tych wyzwań działania podejmowane przez strefę euro są generalnie niespójne, połowiczne i spóźnione. Powoduje to pogłębianie się kryzysu i jego rozlewanie na kolejne kraje.

Skutki perturbacji w strefie euro są silnie odczuwane przez kraje Unii Europejskiej pozostające poza obszarem wspólnej waluty, ze względu na wysoki poziom integracji handlowej, produkcyjnej i finansowej w ramach całej UE. Również polska gospodarka odczuwa dotkliwie konsekwencje kryzysu zadłużenia. Stagnacja gospodarcza w strefie euro ogranicza dynamikę polskiego eksportu i zmniejsza dostępność zasobów kapitału, co wpływa na osłabienie tempa wzrostu gospodarczego i stwarza napięcia w sektorze finansów publicznych. Przyszłość strefy euro jest obecnie najważniejszym czynnikiem ryzyka obarczającego perspektywy dalszego wzrostu gospodarczego w Polsce.

Jak wspomniano, charakterystyczną cechą obecnego kryzysu w strefie euro jest to, że jego źródła nie leżą w sektorze realnym, a raczej w szeroko rozumianym sektorze finansowym. W istocie mamy do czynienia z kryzysem nadmiernego zadłużenia publicznego i prywatnego, które hamuje potencjalny wzrost zagregowanego popytu i utrudnia bądź uniemożliwia zastosowanie tradycyjnych metod pobudzania koniunktury za pomocą instrumentów ekspansji fiskalnej. Choć w tle kryzysu leżą także czynniki strukturalne, takie jak przede wszystkim niski poziom konkurencyjności gospodarek europejskich, spowodowany sztywnością rynków pracy i usług, niedostateczną innowacyjnością produkcji i nadmiarem administracyjnych barier, to rozwiązanie kwestii finansowych ma decydujące znaczenie dla przezwyciężenia kryzysu.

Przedmiotem niniejszej książki jest analiza różnych aspektów finansowych obecnego kryzysu, w tym głównie takich, jak przyczyny i mechanizm wpływu zadłużenia na kryzys gospodarczy oraz wpływ kryzysu na finanse publiczne zarówno w strefie euro, jak i w Polsce. Publikacja zawiera głównie wyniki prac badawczych prowadzonych przez pracowników naukowych Katedry Finansów i Bankowości Uczelni Łazarskiego w latach 2010–2011. Część tych wyników była zaprezentowana na konferencji naukowej, zorganizowanej na Uczelni Łazarskiego w maju 2012 roku. Wybór tematyki badań był podyktowany przekonaniem o kluczowym znaczeniu związków między kryzysem a finansami publicznymi dla wyjaśnienia mechanizmu kryzysu i określenia skutecznych sposobów jego przezwyciężenia. Stan i kondycja finansów publicznych stanowią bowiem zarówno główne źródło obecnego kryzysu, jak i w dużym stopniu są określone przez jego przebieg.

Książka podzielona jest na dwie części. W pierwszej części przedmiotem uwagi są kwestie międzynarodowe, w tym zwłaszcza rozwój sytuacji w strefie euro i przyszłość wspólnej waluty, perspektywa wejścia Polski do strefy euro, a także rola agencji ratingowych w przebiegu kryzysu oraz miejsce i znaczenie państwowych funduszy inwestycyjnych na światowych rynkach finansowych. W drugiej części książki przedmiotem uwagi są wybrane zagadnienia finansów publicznych w Polsce, w tym wpływ Otwartych Funduszy Emerytalnych (OFE) na stabilność finansów publicznych, wpływ systemu podatkowego na rozwój „szarej strefy” oraz rola systemu rachunkowości budżetowej w usprawnianiu funkcjonowania finansów publicznych.

Publikowane teksty mają charakter autorski, a za ich treść i główne wnioski odpowiadają poszczególni autorzy. Liczymy, że taki sposób prezentacji będzie impulsem do dalszej, pogłębionej dyskusji na tematy poruszone w książce.